

Анотації

У статті розкрито сутнісно-структурний аспект сучасних стереотипів естетики здоров'я й з'ясовано їхній вплив на вибір пріоритетів професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання. У сукупності сучасних уявлень про естетику здоров'я чітко виокремлюються його етнічний, екологічний та аутоідентифікаційний стереотипи. В етнічному взірці символічний складник охоплює естетичні вияви семантики, образності й знаковості здоров'я. Екологічний стандарт репрезентований психоемоційними естетичними показниками рівноваги й балансу здоров'я, біомеханічними параметрами його ритму, статички та динаміки, біоенергетичними процесами відновлення. В аутоідентифікаційній парадигмі перцептивний складник позначено естетичними виявами форми, конструкції й фактури тіла.

Ключові слова: естетика здоров'я, стереотип здоров'я, професійна підготовка, майбутній учитель фізичного виховання.

Валентин Винник. Влияние современных стереотипов эстетики здоровья на выбор приоритетов профессиональной подготовки будущего учителя физического воспитания. В статье раскрыт содержательно-структурный аспект современных стереотипов эстетики здоровья и определено их влияние на выбор приоритетов профессиональной подготовки будущего учителя физического воспитания. В совокупности современных представлений об эстетике здоровья четко выделяются его этнический, экологический и аутоидентификационный стереотипы. В этническом образце символическая составляющая охватывает эстетические проявления семантики, образности и знаковости здоровья. Экологический стандарт представлен психоэмоциональными эстетическими показателями равновесия и баланса здоровья, биомеханическими параметрами его ритма, статички и динамики, биоэнергетическими процессами восстановления. В аутоидентификационной парадигме перцептивная составляющая обозначена эстетическими проявлениями формы, конструкции и фактуры тела.

Ключевые слова: эстетика здоровья, стереотип здоровья, профессиональная подготовка, будущий учитель физического воспитания.

Valentyn Vynnyk. The Influence of the Modern Stereotypes of Health Aesthetics on the Choice of Professional Training Priorities of a Future Physical Education Teacher. The article reveals a content-structural aspect of modern health aesthetic stereotypes and their influence on the choice of professional training priorities of future teachers of physical education. Modern ideas about the aesthetics of health comprise ethnic, environmental and autoidentifying stereotypes. The ethnic one covers a symbolic manifestation of the aesthetic semantics, imagery and significance of health. Environmental standard is presented by psycho-emotional aesthetic indicators of health balance, biomechanical parameters of its rhythm, statics and dynamics, bio-energetic recovery processes. In the autoidentifying paradigm, the perceptual component is marked by aesthetic manifestations of form, structure and shape of a body.

Key words: health aesthetics, future teacher of physical education, professional training, health stereotype.

УДК 378:796

**Олег Винничук,
Альона Васильченко**

Теоретичні та практичні проблеми реалізації потенціалу особистості в процесі формування професіоналізму

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

Постановка наукової проблеми та її значення. Нинішній соціальний стан розвитку особистості переживає складні часи. В умовах відчуженості, накопичення негативної інформації, кризових явищ переосмислюються особистісні та загальнолюдські цінності, формуються нові ідеали, світоглядні позиції. Особливо відчутними є зміни в морально-правовій свідомості населення: знецінюється значущість людського життя, культивується індивідуалістична психологія, в особистісній сфері домінують утилітарні, меркантильні мотиви поведінки. Ці тенденції впливають на ускладнення перебігу суб'єктивних і об'єктивних криз, що спричиняє погіршення психічного здоров'я, порушення власного психологічного простору, зміни в життєвих цілях, пріоритетах сучасної людини та засобах їх реалізації.

Успішна самореалізація особистості за сучасних темпів розвитку суспільства все більше залежить від розкриття особистісного, інтелектуального й творчого потенціалу. Адаптуватися в нових умовах може людина компетентна, обізнана в певній професійній сфері, зі значним особистісним діапазоном можливостей та високим інтелектом. Тому вважаємо важливим вивчення феномену професіоналізму як одного зі структурних компонентів потенціалу особистості, умову її самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Методологічною й теоретичною базою нашого дослідження стали концепція психологічної структури особистості фахівця В. Рибалки, К. Платонова; теорія розвитку професійної самосвідомості А. Маркової та Е. Зеєра; кризові теорії розвитку особистості Р. Шихі й В. Поліщука; концепція формування мотивації професійного розвитку М. Аргайла та ін.

Професіонал (у загальному та найпростішому значенні слова) – це особа, яка досконало володіє певним видом діяльності, спеціальністю, фахом, видом мистецтва або ремесла. Вона не лише засвоїла, накопичила знання в певній сфері, а й вміє використовувати їх на практиці, є особливо вправною в їх застосуванні (має певний досвід) [2, 32].

Ми провели анкетування серед студентів 3–5 курсів психологічних та педагогічних спеціальностей Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка й Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, щоб виявити актуальні життєві цінності, притаманні студентському середовищу. Переважно опитувані наголошували на таких загальнолюдських цінностях, як, наприклад, працелюбність, щирість, доброта, гуманність, патріотизм, але особисто нас вразив той факт, що лише в 5 % опрацьованих робіт сказано про професіоналізм як ціннісний пріоритет сучасної молоді.

Водночас успішна самореалізація особистості за сучасних темпів розвитку суспільства все більше залежить від розкриття особистісного, інтелектуального й творчого потенціалу. Адаптуватися в нових умовах може людина компетентна, обізнана в певній професійній сфері, зі значним особистісним діапазоном можливостей та розвиненим інтелектом.

Складові частини феномену професіоналізму багатогранні й залежать від низки чинників, основними з яких є формування професійної свідомості та професійна орієнтація особистості ще в шкільному віці (Р. Арцишевський, В. Вареник, В. Волков, В. Діденко, П. Жильцов, С. Климов, О. Маришук, В. Моргун, В. Рибалко, В. Щадріков й інші). Плануючи майбутнє, сучасні школярі, постають перед проблемою професійного самовизначення, тому мають чітко встановити пріоритети власних життєвих цінностей і цілей. До того ж бажана професія повинна вкладатися в схему загального стилю майбутнього життя, допомагати в здійсненні мети. Отже, вищесказане доводить важливість вивчення феномену професіоналізму як одного зі структурних компонентів потенціалу особистості XXI ст., умову її самореалізації, об'єктивний чинник зростання рівня життя в державі.

Завдання дослідження – проаналізувати значущість суспільних впливів на процес професійного становлення особистості, визначити основні структурні компоненти професіоналізму та створити психологічний портрет фахівця освітянської сфери.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відкритим залишається запитання: чи багато професіоналів та працівників-початківців прагнуть професійного розвитку? А. Маркова виокремлює такі рівні професіоналізму [2, 32]:

- допрофесіоналізм (людина працює, але не володіє набором якостей професіонала);
- професіоналізм (людина-професіонал стабільно й креативно виконує всі поставлені перед нею вимоги);
- суперпрофесіоналізм (розвиток, творчість, високі професійні досягнення особистості);
- псевдопрофесіоналізм (зовні досить активна діяльність, яка не має під собою значних результатів та особистісного розвитку);
- післяпрофесіоналізм (людина стає “екс-професіоналом”, тобто може виконувати функцію порадника, учителя для інших фахівців).

Незважаючи на те, що проблема професіоналізму є об'єктом численних досліджень, у психології й сьогодні не існує спільного погляду щодо питань структурних компонентів цього феномену. За результатами наших досліджень можна виокремити декілька складових компонентів професіоналізму:

1. *Розвинене почуття професійної гордості та професійної самоідентифікації.* Відсутні тенденції до акцентування уваги оточуючих на власній фаховій приналежності, проте спостерігаються гострі реакції на будь-які спроби знецінення професії або приниження професійної гідності. Фана-

тичне ставлення до справи. Проте не обмежується й не звужується коло інтересів і світоглядних позицій. Уміння триматися “золотої середини” між професійним покликанням і життєвими захопленнями.

2. *Компетентність і креативність.* Інформаційна обізнаність у питаннях історії та тенденцій розвитку певних видів діяльності, а також усього, що з ними пов’язане. Наприклад, професійний юрист розуміється в питаннях логіки й психології, що суттєво підвищує його рейтинг як фахівця. Розуміння того, як і що слід робити, і пов’язана з креативністю компетентність дають змогу продуктивно розв’язувати різнопланові проблеми, які часто вимагають нових підходів і рішень. Притаманні ініціативність та самостійність. Розвинена здатність продукувати нові ідеї, створювати оригінальні проекти. Зростання рівня креативності та професійної компетентності сприяє неформальному лідерству в професійному середовищі.

3. *Емоційна та інтелектуальна обдарованість.* Органічне поєднання коефіцієнта інтелектуальності (IQ) (головна ознака у вимірюванні загальних здібностей, показників розумового розвитку) з емоційною обдарованістю (EQ), яка допомагає людині керувати собою, витримувати “удари долі”, налагоджувати стосунки з оточенням [1, 73].

4. *Фізична активність.* Реалізуватися легше тій людині, яка разом з інтелектуальним потенціалом є фізично активною, що вважається запорукою фізичного здоров’я та успішної професійної діяльності, ознакою загальної культури. Інакше починає домінувати піклування про власне самопочуття, а не про якість і продуктивність справи.

5. *Фахова підготовка.* У студентські роки сенситивність до сприймання й засвоєння інформації з перспективою її подальшого використання максимальна. Сучасна тенденція до зниження інтелектуального потенціалу суспільства відображається на будь-якому навчальному процесу: рівень розумових здібностей студентів до абстрагування, переосмислення, визначення цінності та істинності матеріалу, прагнення й можливість створення нового продукту діяльності невідмінно спадає. Важливо, щоб існувала відповідність між мотивацією до професійного навчання та рівнем викладання фахових дисциплін. Поряд із названими параметрами розглядають і якість здобутих знань. Виділимо такі групи цих якостей:

а) системність, науковість, узагальненість, усвідомленість, згорнутість, фундаментальність, детермінованість;

б) гнучкість, мобільність, оперативність;

в) дієвість, спрямованість на практичне використання;

г) повнота, обсяг, точність, надійність.

6. *Психологічна надійність.* Рівень професійної підготовки спеціаліста передбачає його спроможність до подальшого підтримання необхідного рівня професіоналізму (“Я хочу”, “Я можу” і “Я повинен”) у різноманітних та, особливо, напружених ситуаціях професійної діяльності. Спроможність до конструктивної координації активності з іншими учасниками професійної взаємодії.

7. *Рефлексія та рівень домагань.* Здатність утримуватися на досягнутому рівні й прагнення подальшого росту з урахуванням особистісних можливостей: передусім інтелектуальних, вольових та фізичних ресурсів [3, 143].

8. *Професійне зростання й наставництво.* Виявляється в органічному поєднанні процесів самоактуалізації, самовдосконалення та саморозвитку, що складає іманентну основу життєдіяльності професіонала. Бажання вчитися, переймати чужий досвід є чітко усвідомленими й набувають статусу актуальних. Процес самовдосконалення систематичний, цілеспрямований. Із часом особливе місце займає потреба в учнях, передача їм досвіду.

9. *Суб’єктність.* Насамперед це інстанція, джерело, причина, а вже потім акциденція, наслідок, продукт чи результат. Взаємодія S–S переважає над взаємодією S–O.

10. *Вчинковість* є органічним поєднанням моральності й творчості. За М. Бахтінім, жити професійно означає, по-перше, бути суб’єктом свого життя, по-друге – перетворити своє життя на суцільний вчинок.

11. *Мотивація професійної діяльності (здобуття професії).* При розгляді цього питання потрібно диференціювати два аспекти. Перший – це мотивація вибору власне професійної діяльності (у цьому випадку педагогічної), другий – з’ясування причин того, що саме зумовило виникнення цієї ідеї. Прагнення займатися педагогічною (разом із тим науковою) діяльністю зумовлюють багато глобальних причин:

– прагнення до пізнання й створення нового (пізнавальні та творчі потреби);

– бажання зрозуміти явище навчання й виховання самому та розкрити його сутність іншим;

- інтерес до певної науки або її конкретної галузі;
- прагнення принести користь людству;
- досягнення певного соціального статусу (отримання вчених ступенів або звань, визнання тощо);
- прагнення до самореалізації, слави, честолюбне бажання виділитися із загальної маси у зв'язку із соціально корисним характером роботи.

Вплив цих мотивів на ефективність розвитку професіоналізму, на думку самих учених, різний. Однак, окрім “глобальної” мотивації, розрізняють і власне чинники задоволеності професійною діяльністю, які теж впливають на становлення фахівця (М. Аргайл, 1990):

1. Заробітна плата. Матеріальна винагорода за виконувану діяльність сприяє професійному розвитку особистості та підвищенню соціального престижу професії. Слід урахувати гендерні особливості задоволеності: чоловіків зазвичай менше задовільняє заробітна плата, аніж жінок. Можливо, це є одним із чинників перетворення педагогічної діяльності на “жіночу професію”.

2. Стосунки зі співробітниками. За значущістю цей чинник стоїть поряд із попереднім. Соціальна підтримка є важливим явищем зростання інтересу до самовдосконалення та саморозвитку. Найбільш сприятливі види міжособистісних стосунків – приятелювання й “дружба по роботі”.

3. Ставлення керівництва. Основні очікування від керівництва, які сприятимуть розвитку професіоналізму: справедливість при заохоченні та покаранні, протекція, допомога в подоланні труднощів (у тому числі, криз особистісного розвитку), покращення гігієнічних умов праці.

4. Інші чинники задоволеності: можливість самостійної організації робочого часу, наявність вільного часу й особистої робочої ідентичності (бути на роботі самим собою), перспективна життєва мета, вимушена активність (дисциплінування, яке не створює умов “стагнації” та “неробства”) [1, 158].

Уже під час навчання у вищому навчальному закладі можемо спостерігати сприятливі компоненти формування професійної мотивації й “першопочаткового” професіоналізму в студентів за такими ознаками: широкі пізнавальні мотиви проявляються в прийнятті розв'язання завдань, у звертаннях до викладача (інформаційних ресурсів) за додатковими відомостями; навчально-пізнавальні мотиви – в самостійних діях щодо пошуку різних способів виконання завдань, порівняно з різними способами роботи; мотиви самонавчання виявляються в зацікавленості в раціональній організації навчальної праці, у реальних діях самонавчання. Соціальні мотиви виявляються у вчинках, що свідчать про розуміння студентом змісту обов'язку й відповідальності; позиційні мотиви – у прагненні становлення контактів із ровесниками, викладачами, іншими особами (які є дотичними до навчального процесу) і в отриманні від них оцінок; мотиви соціального співробітництва – у прагненні до колективної роботи та усвідомлення раціональних способів її реалізації. Усвідомлені професійні мотиви студентів виражаються в умінні розповідати про те, що його спонукає до становлення власної особистості як молодого фахівця, та виражаються в прагненні до завдань підвищеної складності. Безперечно, незамінними стосовно стимулювання цих процесів є проблемне й диференційоване навчання [4, 44].

Ми реально оцінюємо ситуацію з професійним вибором, яка розвивається в умовах трансформацій перехідного періоду в освіті, тому зрозуміло, що до самореалізації можуть прагнути люди інтелектуально підготовлені, особистісно та фізично розвинені, небайдужі, здатні до самовдосконалення.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, потребу в професіоналізмі можна розвинути за таких умов:

1. Створення програм, які дозують інформацію про професії ще під час шкільного навчання, спонукають учнів до самоаналізу, самовдосконалення. Визначення пріоритетним напрямом у діяльності шкільного психолога розробки змісту просвітницької роботи з учнями та їхніми батьками, що сприяє виваженому й безпомилковому професійному вибору.

2. Пропагування потрібних державі професій, непротиставлення професій. Потрібно відродити суспільну позицію про важливість усіх професій, у тому числі педагогічних.

3. Популяризація здорового способу життя як запоруки інтелектуального генофонду нації.

4. Професійний відбір на ті спеціальності, які вимагають психофізіологічних та психологічних спеціальних характеристик від людини.

5. Застосування продуктивних засобів внутрішньої й зовнішньої мотивації до розвитку професійних здібностей, стимулювання освітньої культури, підвищення значення інтелектуальних ресурсів для суспільства.

6. Дослідження видів навчальної діяльності в конкретному навчально-виховному випадку. Навчання молодих спеціалістів орієнтаційних дій (що спрямовані на аналіз умов ситуації, співвіднесення її зі своїми можливостями, що призводить до постановки навчального завдання) та виконавчих дій – активних, спрямованих на об'єкт вивчення.

7. Створення об'єктивних оцінкових критеріїв за контролем й аналізом своєї діяльності студентом.

8. Запобігання сучасній хворобливій тенденції випуску спеціалістів, які не відповідають званню та професійному змісту діяльності.

Можливо, у такому разі ми уникнемо модної тенденції, коли випускник вступає до навчального закладу, "аби отримати диплом". Безперечно, соціально-психологічна зрілість особистості має велике значення й полягає в потребі повноцінної конкретної професійної самореалізації, а не колекціонування дипломів для престижу та самоствердження.

Список використаної літератури

1. Карпенко Г. В. Психологія праці та професійного вибору / Карпенко Г. В. – Суми : Унів. кн., 2008. – С. 73, 158.
2. Маркова А. К. Психологія професіоналізму / Маркова А. К. – М. : Знание, 1996. – С. 32.
3. Поліщук В. М. Виховання особистості: повсякдення і стереотипи / Поліщук В. М. – К. : НМЦВО, 2004. – С. 143–144.
4. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-метод. посіб. / Рибалка В. В. – К. : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2006. – С. 43–44.

Анотації

У статті розглянуто актуальну проблему формування особистості професіонала в процесі професійної підготовки. Предметом дослідження обрано теоретичні та практичні аспекти професіоналізму як психологічного феномену й засоби та проблеми його формування. На основі наявних теоретичних аспектів реалізовано низку теоретичних й емпіричних завдань, зокрема проаналізовано роль суспільних впливів на процес професійного становлення особистості; окреслено основні наукові позиції та структурні компоненти професіоналізму; створено психологічний портрет фахівця освітянської сфери. Висвітлено питання інформаційної просвіти стосовно психолого-педагогічної проблеми професіоналізму, виділено його основні компоненти та необхідні якості для сучасного конкурентоспроможного фахівця. За результатами емпіричного дослідження виокремлено основні складові компоненти професіоналізму: почуття професійної гордості, професійна самоідентифікація, компетентність і креативність, емоційна та інтелектуальна обдарованість, фізична активність, фахова підготовка, психологічна надійність, рефлексія й рівень домагань, професійне зростання та наставництво, суб'єктність, мотивація професійної діяльності. На підставі вивчення компонентів професіоналізму сформовано психологічний портрет сучасного фахівця освітянської сфери.

Ключові слова: професіоналізм, кваліфікованість, креативність, компетентність, професійна ідентифікація, суб'єктність.

Олег Винничук, Алёна Васильченко. Теоретические и практические проблемы развития и реализации потенциала личности в процессе формирования профессионализма. В статье рассмотрены актуальные проблемы формирования личности профессионала в процессе профессиональной подготовки. Предметом исследования являются теоретические и практические аспекты профессионализма как психологического феномена, а также способы и проблемы его формирования. На основе существующих теоретических аспектов реализован ряд теоретических и эмпирических заданий: проанализирована роль социальных влияний на процесс профессионального формирования личности; дана характеристика основных научных подходов к пониманию феномена профессионализма и его структурных компонентов; создан психологический портрет работника сферы образования. Раскрыт вопрос о необходимости информационного просвещения относительно психолого-педагогической проблемы профессионализма, охарактеризованы его основные компоненты и качества. На основе результатов эмпирического исследования обозначены основные составляющие профессионализма: чувство профессиональной гордости, профессиональная самоидентификация, компетентность и креативность, эмоциональная и интеллектуальная одаренность, физическая активность, учебная профильная подготовка, психологическая надежность, рефлексивность и уровень притязаний, профессиональный рост, субъектность, мотивация профессиональной деятельности. В статье сформирован и описан психологический портрет профессионала сферы высшего и среднего специального образования.

Ключевые слова: профессионализм, квалификация, креативность, компетентность, профессиональная идентификация, субъектность.

Oleg Vynnychuk, Alena Vasylchenko. Theoretical and Practical Issues of Development and Realization of Personal Potential in the Process of Professionalism Formation. The article covers an urgent issue of personal formation in the process of professional training. The subjects of research are theoretical and practical aspects of professionalism as a psychological phenomenon and means and issues of its formation. Based on the present

theoretical aspects, a few theoretical and empirical tasks were carried out, in particular: the role of social influence on the process of professional personal formation has been analysed; the main scientific approaches to the understanding of professionalism phenomenon and its structural components have been explained. Authors reveal the issue of the need of informational education about the psychological and pedagogical issue of professionalism; its main components and qualities have been characterized. The main components of professionalism have been distinguished according to results of empirical research: a feeling of professional pride, professional selfidentification, creativity and competence, emotional and intellectual talent, physical activity, learning preparation, psychological reliability, professional growth, professional motivation. The article creates and depicts the psychological portrait of a professional of the higher education.

Key words: professionalism, skills/qualifications, creativity, competence, emotional gift/talent, professional identification, subjectivity.

УДК 378:796

Лія Гальченко

До питання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності

Запорізький національний університет (м. Запоріжжя)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми.

Одним із пріоритетних завдань держави на сучасному етапі є збереження та зміцнення стану здоров'я і фізичної підготовленості дітей та молоді. Важлива роль у виконанні цього завдання належить майбутнім учителям із фізичної культури, від діяльності яких залежить гармонійний розвиток підростаючого покоління, єдність фізичних, психічних, духовних і соціальних потреб особистості. На необхідність підвищення якості підготовки фахівців з фізичного виховання вказується в Законі України "Про вищу освіту", цільовій комплексній програмі "Фізичне виховання – здоров'я нації", Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту.

Особливо важливим у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності є формування в нього здатності в разі вимог об'єктивної ситуації змінити свою установку, скоректувати програму діяльності й поведінки [6, 59].

Найважливішим етапом у професійному становленні майбутнього фахівця є процес формування професійної спрямованості, який розглядається як комплекс цілеспрямованих педагогічних впливів, що ґрунтується на знанні закономірностей розвитку особистості з урахуванням специфічних вимог професії, впливу факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, і скерований на формування особистості спеціаліста в процесі пізнавальної навчальної діяльності [2].

Аналіз літературних джерел свідчить, що питання підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту вищих навчальних закладів висвітлено в багатьох вітчизняних (Е. С. Вільчковський, М. С. Герцик, О. Ц. Демінський, В. І. Завацький, Л. П. Сущенко, Б. М. Шиян та ін.) і російських працях (В. І. Жолдак, В. Н. Зуєва, В. В. Кузіна, В. В. Приходько, Г. А. Шашкін). Так, Н. Л. Ємельянова тлумачить поняття "професійна підготовка" як "процес і результат діяльності, спрямований на оволодіння певним запасом професійних знань, умінь та навичок, а також якостей особистості, необхідних для успішного виконання професійної діяльності"[3].

Завдання дослідження – здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури щодо визначення актуальності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності та провести анкетування студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дисципліна "Рухливі і національні ігри з методикою викладання" у вищій школі є навчальним предметом, який формує загальну та професійну культуру особи майбутнього вчителя фізичної культури. Вона дає студентам необхідні знання, уміння та навички, які орієнтовані на формування фізичної культури школярів; сприяє виявленню креативних здатностей, розвитку особистісного творчого потенціалу, розбудовує вміння самостійно вирішувати, аналізувати, зіставляти, узагальнювати й робити правильні висновки.